

14. Салига С.Я., Даций Н.В., Корецька С.О., Нестеренко Н.В., Салига К.С. Фінансовий аналіз : навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 210 с.
15. Сенічкіна О.М. Сутність поняття «економічна ефективність». Вісник Хмельницького НАУ ім. В.В. Докучаєва. 2018. №3. С. 139-145.
16. Ситник Г.В. Види ефективності операційної діяльності підприємств торгівлі. Науковий вісник. 2019. Вип. 18/2019. С. 21-26.
17. Фінанси підприємств: Підручник/ Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. 4-те вид., переробл. і доп. К.: КНЕУ, 2002. 571 с.
18. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз: підручник К.: Центр навчальної літератури, 2008. 566 с.
19. Чернега О.М. Системний підхід до управління ефективністю організації. 2020. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1764> (дата звернення 20.05.2023)
20. Шеремет О.О. Фінансовий аналіз: навчальний посібник. К., 2005. 196 с.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
ГЕЙДОР А. П.

ПАРАМЕТРИ ОЦІНКИ ГОСПОДАРСЬКО-ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

ДУБІНСЬКИЙ А., 1 курс (ОС «магістр») ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Економіка»,
освітня програма «Економіка та безпека бізнесу»

Розглянуто зміст основних оціночних параметрів господарсько-фінансової діяльності підприємства: продуктивність, ефективність, економічність, інтенсивність, результативність. Концептуально узагальнено чинники, які впливають на формування прибутку підприємства.

Ключові слова: *продуктивність, ефективність, економічність, інтенсивність, результативність, прибуток, ефект, ресурси, результати.*

The content of the main evaluation parameters of the economic and financial activity of the enterprise was considered: productivity, efficiency, economy, intensity, effectiveness. Conceptually, the factors that affect the formation of the company's profit are summarized.

Keywords: *productivity, efficiency, economy, intensity, effectiveness, profit, effect, resources, results.*

У сучасних умовах глобальної конкуренції та обмеженості ресурсів ефективність діяльності стає необхідним фактором зростання та запорукою успіху вітчизняних компаній та національної економіки загалом. Однак, на сьогоднішній день, результативність діяльності не знаходить належного відображення у стратегії розвитку підприємств. Однією з причин цього є слабка розробленість теоретичних та методичних підходів, відсутність практичних рекомендацій у галузі вимірювання результативності господарсько-фінансової діяльності підприємств.

Економічні показники, що застосовуються на практиці в даний час для вимірювання результатів діяльності, сформувалися як набір непов'язаних між собою показників окремих сторін діяльності підприємства. При рішенні цілого ряду завдань такий підхід виявляється недостатнім.

Питання оцінки результативності господарсько-фінансової діяльності вивчали багато науковців: Е. Гросман, М. Денисенко, О. Заруба, О. Захарчук, К. Крейг, А. Кравчук, А. Костін, К. Куросава, А. Мороз, А. Міщенко, П. Перерва, С. Танген, Л. Тешева та інші.

Головна мета статті полягає у конкретизації основних оціночних параметрів господарсько-фінансової діяльності підприємства та виявленні їх взаємозв'язку.

У сучасних умовах господарювання підприємство не здатне забезпечити свого існування на ринку, якщо воно не є економічно ефективним, тому управлінські рішення мають спрямовуватися на підвищення результативності діяльності підприємств. Проте питання оцінки результативності їх діяльності і сьогодні є предметом пильної уваги та дискусій вчених, викликає безліч підходів до її тлумачення та виміру.

Критичний аналіз англійських робіт за напрямом дослідження дозволив виявити, що терміни «performance», «productivity», «profitability», «efficiency», «effectiveness», що належать до найважливіших категорій економіки, недостатньо конкретизовані і часто вживаються як синоніми. В українській літературі термін «ефективність» часто використовується в значеннях, які представлені в англійській мові зазначеними поняттями.

Господарську діяльність економічної одиниці пропонується розглядати як систему типу «вхід (Input) – процес (Process) – вихід (Output)», де вхід – сума понесених витрат чи використані ресурси, необхідні для отримання ефекту, а вихід – ефект, досягнутий у результаті діяльності.

Продуктивність (Productivity) – показник результативності виробництва, що характеризує випуск продукції в розрахунку на одиницю використовуваних ресурсів, факторів виробництва; часткове від розподілу обсягу виробництва на величину витрат ресурсів на даний обсяг виробництва [2, с. 260].

Під продуктивністю у широкому сенсі розуміється відношення виходу (тобто отриманий результат) до входу (тобто до використаних ресурсів, витрати яких були необхідні у процесі досягнення результату) [9]. Під ресурсами розуміються всі людські, матеріальні та нематеріальні фактори та засоби, які використовуються для виробництва товарів та послуг. Ресурси, необхідні для виробництва товарів та послуг, називають факторами виробництва [2, с. 260].

Основними категоріями факторів виробництва, витрати яких необхідні для досягнення кінцевих результатів є наступні:

- трудові ресурси
- основні виробничі засоби/засоби праці
- матеріальні ресурси/предмети праці (рис. 1).

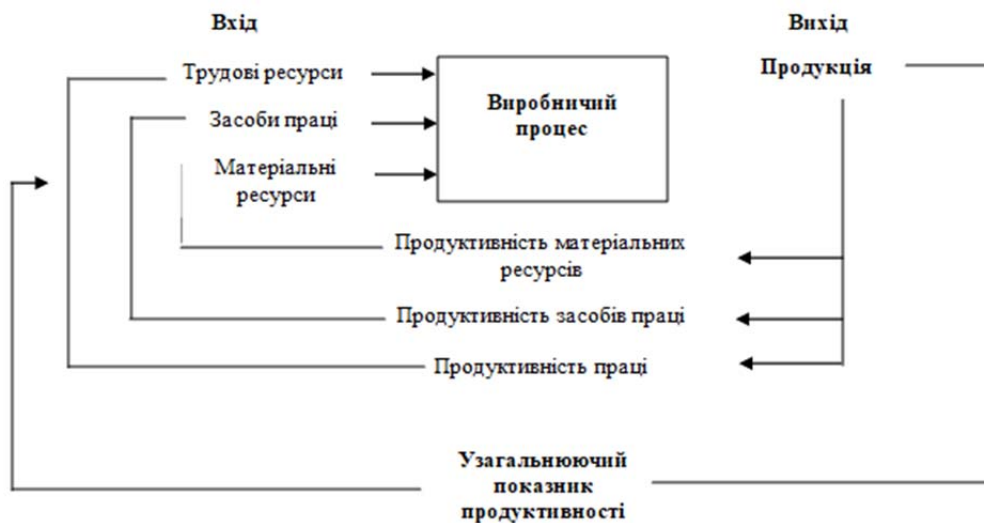

Рис. 1. Компоненти продуктивності (за [7])

Показник, що враховує всі вхідні ресурси, можна назвати узагальнюючим показником продуктивності (total productivity) [4, 5, 9].

Згідно з П.Г. Перервою, А.В. Кравчуком: «Економічна ефективність використання (споживання) засобів праці характеризується часткою амортизації вартості продукції. Економічна ефективність використання (споживання) предметів праці характеризується матеріаломісткістю. Економічна ефективність використання (споживання) праці характеризується часткою оплати праці у вартості продукції (трудомісткістю)» [1 с. 139]. На нашу думку, у наведених вище визначеннях ефективності використання факторів мова йде не про показники ефективності (в даному випадку про часткові показники продуктивності), а про показники зворотні їм, оскільки збільшення значень таких показників, як фондомісткість, трудомісткість, матеріаломісткість свідчить про спад ефективності, а не її зростання.

Таким чином, продуктивність пов'язана, з одного боку, з наявністю і використанням ресурсів та, з іншого боку, з отриманням ефекту. Незважаючи на те, що концепція продуктивності пов'язана, перш за все, з фізичними явищами, що є ефектом виробничого процесу, продуктивність може вимірюватися як у натуральних, так і у вартісних одиницях [10, с. 38]. У деяких випадках продуктивність виражається у змішаних одиницях виміру, наприклад, результати – у вартісних, а витрати – у натуральних.

Поняття продуктивності тісно пов'язане із рентабельністю. Рентабельність (profitability) у найзагальнішому вигляді – це відношення показників прибутку до того чи іншого ресурсу компанії. Або згідно з Л.В. Тешева, В.В. Титаренко «Рентабельність – це відношення прибутку до витрат, здійсненим для її отримання» [3, с. 33].

У довгостроковій перспективі зв'язок між продуктивністю та рентабельністю відносно стабільна та позитивна, однак у короткостроковій перспективі зв'язок непостійний [5, с. 59]. і, як наслідок, рентабельність можуть змінюватися під впливом інших факторів, крім продуктивності, наприклад, в результаті зміни зовнішніх факторів, таких як ціни на ресурси та продукцію (рис. 2).

Для аналізу результатів діяльності підприємствам слід використовувати як показники продуктивності, так і показники рентабельності. Тільки таким чином можна достовірно встановити фактори, що впливають на формування прибутку.

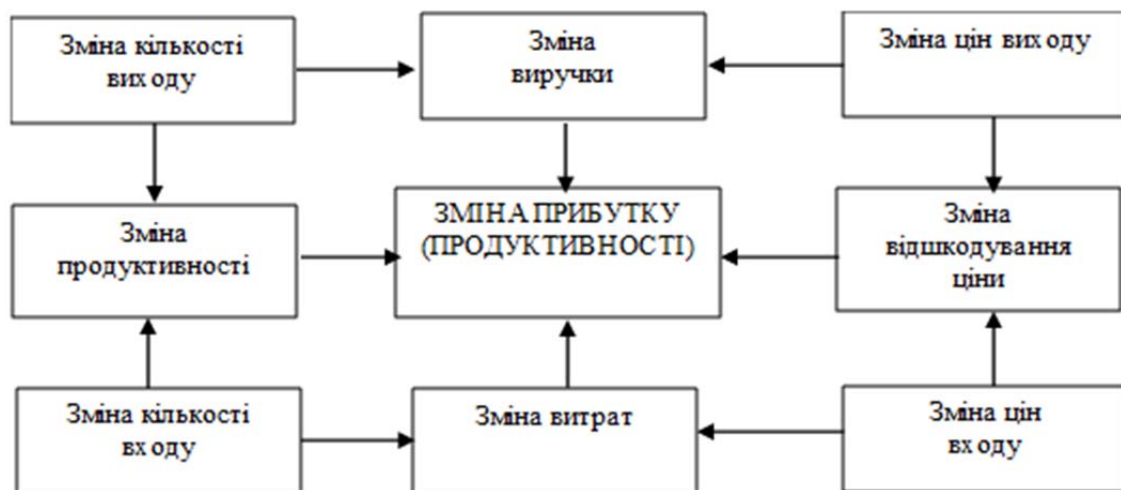

Рис. 2. Чинники, що впливають формування прибутку підприємства (за [5])

Економічність (efficiency) та результативність (effectiveness) – ці поняття найбільше вводять в оману. Проблема полягає в тому, що в українській мові у терміна ефективність є ті самі два значення, які в англійській мові представлені двома словами «efficiency» і «effectiveness». Можна сказати: «підвищити ефективність виробництва», маючи на увазі зниження витрат (efficiency). Можна сказати: «підвищити ефективність продажів», маючи на увазі збільшення результату (Ефективність). Відповідно до Д. Сінку та Т. Таттлу [8, с. 175]

результативність можна визначити як «робити правильні речі», тоді як економічність слід визначити як «робити щось правильно».

Економічність визначається як мінімальний рівень ресурсів, який теоретично потрібно для певної діяльності в рамках будь-якої системи, в порівнянні з тим, скільки ресурсів було використано. Показник економічності обчислюється як відношення планового використання ресурсу до фактичного використання ресурсу. Таким чином, економічність – показник, обернений до показника «Коефіцієнт використання фактора виробництва».

Поняття результативності часто пов'язують із створенням цінності клієнтам. Результативність в основному впливає на чисельник дробу під час обчислення показника продуктивності. Результативність – ступінь досягнення наміченого результату. Показник результативності обчислюється як відношення фактичного результату до планового (рис. 3). Слід зазначити, що зосереджуватись тільки на збільшенні показників економічності, не кращий спосіб покращити продуктивність. Таким чином, аналізуючи результати діяльності господарського суб'єкта, слід розглядати показники результативності та економічності одночасно.

Зв'язок між показниками економічності, результативності та продуктивності варто розглянути на прикладі.

Рис. 3. Взаємозв'язок економічності, результативності та продуктивності (за [8])

Приклад. Відділ зборки витратив 2320 годин праці виробничих робітників для випуску продукції у кількості 2000 штук. Таким чином, фактична продуктивність праці відділу складання складає 0,862 штуки на годину. Було заплановано витратити 2400 годин праці виробничих робітників на випуск 2500 штук. Згідно з планом, продуктивність праці відділу зборки повинна була становити 1,042 штуки на годину. Показник економічності у такому разі становить 1,034 (2400 годин/2320 годин) та означає, що відділ був економічним у використанні робочої сили. При цьому діяльність відділу була результативною. Показник результативності дорівнює 0,8: замість запланованого випуску 2500 штук у відділі зібрали лише 2000 готових виробів. Відділ не виконав у повному обсязі план по виробництву. Фактична продуктивність праці (0,862 штук/год) складає 0,827 від запланованої (1,042 штуки/година). Похідна показників економічності та результативності дорівнює відношенню фактичної продуктивності праці до запланованої продуктивності, що в даному прикладі становить 0,827 (1,034 × 0,8). Таким чином, показники економічності та результативності пов'язані через показник продуктивності (рис. 3).

Економічність та результативність технічних характеристик системи називають також технічною ефективністю. Показники продуктивності, результативності та економічності розглянуті на прикладі результатів діяльності відділу складання виробничого підприємства та виражені в натуральних одиницях. Аналогічним чином можуть бути обчислені та

проаналізовані значення перелічених показників для торгових компаній або компаній, які надають послуги.

Результати діяльності (performance) чи результати господарсько-фінансової діяльності підприємства слід визначити як узагальнюючу категорію, що включає ряд складових, які відображають успішність компанії [10, с. 43]. Показники результатів діяльності можуть бути виражені як відносною, так і абсолютною величиною, як в грошах, так і у натуральних одиницях.

Показники результатів діяльності підприємства, рентабельності та продуктивності взаємопов'язані. Схематично зв'язки представлені на рис. 4.

Щодо поняття «економічна ефективність» – це узагальнює поняття, яке відображає результати діяльності підприємства, та часто використовується у значенні продуктивності, рентабельності, економічності та результативності.

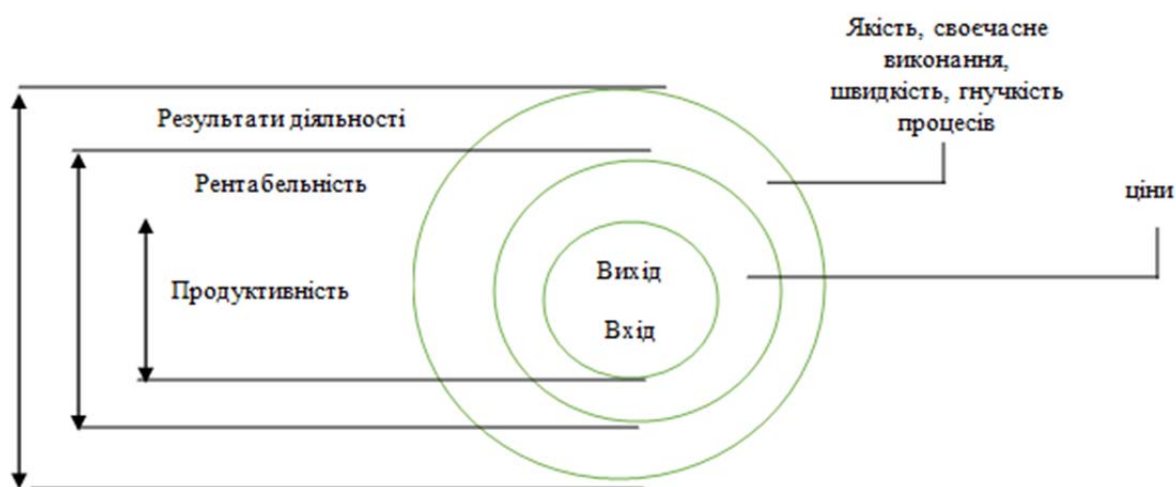

Рис. 4. Взаємозв'язок результатів діяльності, рентабельності та продуктивності (за [10])

Необхідно розрізняти поняття ефективності та інтенсивності, відповідно ефективізацію та інтенсифікацію діяльності. Інтенсифікація означає підвищення продуктивності праці зниженням питомої витрати матеріалів та електроенергії та інших позитивних змін такого роду. Інтенсифікація виробництва в окремих його напрямках, секторах та аспектах є необхідною причиною сукупної ефективності виробництва. Підвищення ефективності відбувається на основі інтенсифікації виробництва, але не кожен акт підвищення інтенсивності зводиться і до підвищення ефективності. Підвищення продуктивності живої праці або показника виробітку може не призвести до зростання ефективності, наприклад, якщо воно супроводжується непомірним збільшенням матеріало- або енергоємності продукції або зниженням фондівіддачі. Таким чином, підвищення ефективності – це багатостороннє врівноважене підвищення інтенсивності виробництва одночасно у багатьох його секторах, сторонах та аспектах, на багатьох підприємствах, об'єднаннях та галузях народного господарства, причому воно може бути забезпечене іноді і в такому випадку, коли деякі фактори ефективності змінюються у небажаному напрямку, тобто викликають зниження рівня ефективності.

Висновок. Таким чином, в умовах ринкової економіки для покращення якості управлінської діяльності підприємств та зростання ефективності їх діяльності вагоме значення мають розробки у напрямі створення такої системи показників, яка б поєднувала безліч одиничних проявів ефективності у цілісне уявлення про об'єкт, а також у напрямі розробки узагальнюючого показника ефективності, що дозволяє за допомогою одного числового показника визначити рівень та динаміку ефективності у цілому.

Список використаних джерел

1. Перерва П.Г., Кравчук А.В. Ефективність як економічна категорія. *Вісник НТУ «ХПИ»*. 2018. № 15(1291). С. 137-143
2. Словник економіста та підприємця / А.М. Туренко, І.А. Дмитрієв, О.С. Іванілов, І.Ю. Шевченко. Харків: ХНАДУ, 2018. 340 с.
3. Тешева Л.В., Титаренко В.В. Основні засади формування механізму управління рентабельністю підприємства. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 27. С. 31–35
4. Craig C. E., Harris R. C. Total productivity measurement at the firm level. *Sloan Management Review*. 1973. Vol. 14. № 3. pp. 12–29.
5. Grifell-Tatjé E., Lovell C. A. K. Productivity accounting: the economics of business performance. *New York: Cambridge University Press*. 2015. 350 p.
6. Grossman E. How to Measure Company Productivity: Handbook for Productivity Measurement and Improvement, Productivity Press, Cambridge, MA. 1993.
7. Kurosawa K. Advances in Industrial Engineering. *Productivity Measurement and Management at the Company Level: the Japanese Experience*. Amsterdam: Elsevier Science, 1991. 255 p.
8. Sink D.S., Tuttle T.C. Planning and Measurement in your Organisation of the Future. *Norcross: Industrial Engineering and Management Press*. 1989. 250 p.
9. Sumanth D. (1994). Productivity Engineering and Management. *New York: McGraw-Hill*, 2000. 547 p.
10. Tangen S. Demystifying productivity and performance. *International Journal of Productivity and Performance Management*. 2005. Vol. 54 (1), 34–46.

Робота виконана під науковим керівництвом д-ра екон. наук, професора
ВИСОЧИН І. В.

МЕТОДИ ОЦІНКИ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

**ЛИСЕНКО Ю., 1 курс (ОС «магістр») ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Економіка»,
освітня програма «Економіка та безпека бізнесу»**

У дослідженні розглянуто сучасні підходи та методи оцінки результативності підприємств, детально проаналізовано їх сутність та визначено умови застосування. Окрім цього, були виявлені основні переваги та недоліки кожного методу оцінки результативності, що дозволило зробити висновки про їх ефективність в певних умовах. В результаті дослідження було встановлено, що використання сучасних методів оцінки результативності є важливою складовою успішного функціонування підприємства.

The study examined modern approaches and methods for evaluating the performance of enterprises, analyzed their essence in detail, and determined the conditions for their application. Additionally, the main advantages and disadvantages of each performance evaluation method were identified, allowing conclusions to be drawn about their effectiveness in certain conditions. As a result of the study, it was established that the use of modern performance evaluation methods is an important component of successful enterprise functioning.